

Indijos vaizdiniai 1927–1940 metų lietuviškoje katalikiškų misijų spaudoje

Laurynas Kudijanovas

Doktorantas
Lietuvos istorijos institutas
XIX amžiaus skyrius
El. paštas: laurynas.kudijanovas@gmail.com

Santrauka. Straipsnyje pristatoma mažai dėmesio istoriografijoje sulaukusi tarpukario lietuviškoje katalikiškų misijų spaudoje susiformavusi Indijos kultūros ir kasdienybės visumą nusakanti percepcija. Remiantis XX a. trečio–ketvirto dešimtmečio jėzuitų leidinyje „Misijos“ ir saleziečių leidinyje „Saleziečių žinios“ skelbtais straipsniais nagrinėjami trys pagrindiniai Indiją Lietuvoje reprezentavę vaizdiniai: indų dvasingumas bei religingumas, visuomenės socialinės problemos, pirmiausia kastų sistema ir moterų teisės, galiausiai laukinė krašto gamta. Periodikos analizė atskleidė, kad vaizdinių kūrimui įtaką darė krikščioniška tradicija, europietiška orientalistinė laikysena bei Rytų ir Vakarų civilizacijų lyginimas.

Reikšminiai žodžiai: Rytai, Indija, tarpukaris, vaizdinys, katalikų misijos.

Images of India in the Lithuanian press of Catholic missions, 1927–1940

Abstract. The article presents the perception of Indian culture and everyday life, formed by the interwar Lithuanian press of the Catholic missions, which received little attention in historiography. Based on the articles published in the Jesuit magazine “Misijos” and the Salesian magazine “Saleziečių žinios” in 3rd and 4th decades of the 20th century, three main images that represented India in Lithuania are examined: Indian spirituality and religiosity, social problems of society, primarily the caste system and women’s rights, and finally the ferocious nature of the land. The analysis of periodicals revealed that the creation of images of India was influenced by the Christian tradition, the European orientalist attitude and the comparison of East-West civilizations.

Keywords: East, India, interwar, image, Catholic missions.

Įvadas

Susidomėjimas Indija ir jos kultūros reflektavimas tarpukario Lietuvoje turėjo vertingų apraiškų. Lietuvių ir sanskrito kalbų lyginimas, ieškant istorinių sąsajų tarp kraštų, paskatino atsirasti baigiamuosius Vytauto Didžiojo universiteto studentų darbus šia tema¹.

¹ Ričardo Mirono studijų Kauno Vytauto Didžiojo Universiteto baigimo diplomai. Apsigintas darbas „Sanskrito ir lietuvių kalbos daiktavardžių linksnivimo bendrybės“, 1933, in: VUB RS, F-128, B-1, l. 1.

Kaip teigia Diana Mickevičienė, tai greičiausiai atspindi dar Apšvietoje atsiradusių indų ir lietuvių „dvasinio artumo“ idėją². Indijos įvaizdį kūrė lietuvių keliautojų Mato Šalčiaus ir Antano Poškos išleistos knygos³. Žymūs tarpukario rašytojai, kaip antai Vincas Krėvė-Mickevičius ar Vydūnas, savo kūryboje rėmėsi budizmo, hinduizmo, senųjų sanskrito tekstų motyvais, taip supažindindami lietuvius su Indijos kultūrine įvairove ir bandydami integruoti rytietiškus mąstymo bruožus vakarietiškoje visuomenėje⁴. Tarpukario spauda, knygų leidyklos nevengdavo temų, susijusių su Indijos tautinio judėjimo lyderio Mahatmos Gandžio veikla, o tai kūrė palankų indų herojaus pateikimą Lietuvoje. Visgi iki šiandien yra mažai žinoma, kad bene didžiausiu nuoseklumu kuriant Indijos percepciją pasižymėjo lietuvių katalikų dvasininkai, ką pagrindžia XX a. trečio dešimtmečio pabaigoje–ketvirtame dešimtmetyje leidžiami periodiniai leidiniai. Tai lėmė Katalikų bažnyčios idėja plėtoti stipresnius Azijos ir Europos bendrystės katalikybėje ryšius, kas paskatino ir aktyvesnę domėjimąsi Rytų kraštais⁵. Tuo laiku Lietuvoje buvo įsteigtos pirmos misijoms remti organizacijos, į Indiją išvyko lietuviai misionieriai⁶. Norėdami aktualizuoti misijų veiklą jėzuitai ir saleziečiai pradėjo leisti žurnalus „Misijos“ ir „Saleziečių žinios“, kuriuose pristatydavo misijų padėtį Oriente⁷. Indijos vaizdiniai spaudoje atliko svarbų vaidmenį – pradėdant tekstais apie indų visuomenę, baigiant straipsniais skambiu pavadinimu, kaip antai jėzuito kun. J. Bružiko tekstas „Kristaus kareiviai, marš į Indiją“, kur buvo kviečiama gilintis į krašto tradicijas ir prisidėti prie misijų vykdymo⁸. Norėdami, kad straipsniai išliktų populiarūs, ir žinodami, jog skaitytojų auditorija žavisi egzotika, dalis autorių nepabijodavo savo tekstus apie Indiją padaryti emociškai labiau jaudinančius. Tai liudija periodikoje vis pasitaikantys dvasininkų straipsnių ar knygų anonsai, teigiantys, kad visi skaitytojai turėtų jų laukti su nekantrumu⁹. Toks dvasininkų įsitraukimas tik pagrindžia Edwardo Saido mintį, kad krikščionių misijos prisidėjo prie Rytų įvaizdžio formavimo Vakaruose¹⁰. Misionierių kuriamas Indijos kultūrinis paveikslas dar prieš išvykstant į misijas buvo iš dalies nulemtas Europoje sukurtų šaltinių, kaip antai XVIII a. pabaigos–XX a. pradžios senųjų sanskrito tekstų, pavyzdžiui, Vedų, ver-

² D. Mickevičienė, 2000, p. 123.

³ M. Šalčius, 1935; A. Poška, 1939.

⁴ V. Krėvės-Mickevičiaus kūryboje Indijos kultūra, dvasingumo išaukštinimas lengviausiai jaučiami „Rytų pasakų“ rinkinyje, ypač kūrinyje „Pratjekabuda“ (1913 m.). Vydūno kūriniuose, pavyzdžiui, „Tautos gyvata: filosofiniai aiškinimai“ (1920 m.), „Mirtis – kas toliau“ (1920 m.), „Šamone“ (1936 m.), bandoma suvokti Vakarams būdingus reiškinius per induizmo prizmę.

⁵ M. Ambrose, 2019, p. 40.

⁶ XX a. ketvirto dešimtmečio pradžioje Lietuvoje buvo įsteigti tarptautinių organizacijų Tikėjimo platinimo sąjunga ir Dvasininkų sąjunga misijoms remti skyriai. XX a. ketvirtą dešimtmetį iš Lietuvos į Indiją išvyko pirmieji lietuviai katalikai misionieriai – Juozas Svirmelis ir Juozas Gustas buvo paskirti į Asamą, o Antanas Sabaliauskas į Madrasą. Ilgiausiai Indijoje liko Juozas Svirmelis, jis sielovada čia užsiėmė 31 metus. Kol kas daugiausia informacijos apie šią asmenybę galime rasti bendražygių saleziečių misionieriaus Kinijoje Petro Urbaičio ir kun. Krizanto Juknevičiaus knygoje.

⁷ Geografiškai Orientas laikomas didžiuole erdve, esančia į Rytus nuo Europos (Oksidento), pradėdant Turkija ir baigiant Japonija. Terminas vartojamas apibrėžiant ir kultūrinius skirtumus, priešpriešą Vakarų civilizacijai.

⁸ J. Bružikas, „Kristaus kareiviai, marš į Indiją“, in: *Misijos*, Nr. 1, 1938-01, p. 1–2.

⁹ „Knyga, kurią skaitys visi – 1000 paslapčių šalyje“, in: *Misijos*, Nr. 2, 1939-03, p. 1.

¹⁰ E. Said, 1993, p. 8.

timų ir komentarų¹¹ bei europietiškos-krikščioniškos pasaulėžiūros indologų, teologų, tokių kaip Christianas Lassenas¹², Franzas Lorinseras¹³, Edwardas Hopkinsas¹⁴, darbų. Svarbus šaltinis buvo Indijoje dirbančių dvasininkų siunčiami pranešimai apie misijų apžvalgas į vienuolių centrus bei *Propaganda fide*. Lietuviška spauda liudija, jog asmeninė patirtis atvykus į Indiją tapdavo svarbiu rodikliu – patiriamas kultūrinis šokas, kalbų nemokėjimas darbo pradžioje ir vadovavimasis vien vietinių katechetų vertėjavimu taip pat apsunkindavo galimybes greičiau priimti naują erdvę, tai atsispindėdavo subjektyvesniuose ir skeptiškesniuose misionierių publikuotuose tekstuose¹⁵.

Lietuvių istoriografija katalikų dvasininkų santykių su Indija, jos vaizdinius spaudoje tyrinėjo fragmentiškai. Apie saleziečių misijas Azijoje knygoje rašė kun. Krizantas Juknevičius¹⁶. Joje pateikiamos lietuvių misionierių Indijoje biografijos, aptariama saleziečių leidinio raida. „Saleziečių žiniose“ atsiskleidžiančių ordino sociokultūrinę veiklą tyrinėjo Regina Irena Merkienė¹⁷. Nors daugiausia dėmesio autorė skyrė lietuvių vienuolių tautiškumo palaikymui tiek Lietuvoje, tiek svetur, ji pažymi, kad ši aplinkybė prisidėjo prie kitų kultūrų vaizdinių pateikimo tėvynėje. Kartu vaizdingi misijų kraštų aprašymai žurnale buvo skirti puoselėti lietuvių dvasinį-kultūrinį tobulėjimą, o tai tiesiogiai atliepė tautiškumo palaikymo siekius. Inesos Ratnikaitės tyrimas parodė, kokie kongregacijos tikslai atsiskleidė „Saleziečių žiniose“: informacijos apie vienuolių skleidimas ir kultūros srities vertybių ugdymas¹⁸. Mokslininkė pažymėjo, kad dėl įkultūrinamos salezietiškos charizmos, paremtos meilingu įkvėptos dvasios veikimu, leidinyje buvo aprašomos labai įvairios socialinės problemos, kurias sprendė vienuoliai. Jėzuitų „Misijų“ leidinys iki šiandien nėra sudominęs istorikų ar kitų disciplinų tyrėjų.

Istoriografija apie Rytų vaizdavimą Vakaruose yra gausi. Vienu svarbiausiu moksliniu darbu, ypač aktualizavusiu šio pobūdžio tyrimus ir sukūrusiu epistemine vakarietišką paradigmą apie požiūrius į Rytus, yra laikytinas Edwardo Saido „Orientalizmas“¹⁹. Mokslininko tyrimas rodo, kad didžiosios Vakarų valstybės Rytus laiko ktoniškais, egzotiškais ir primityviais. Rytai vaizduojami kaip svetima, žemesnė kultūrinė erdvė, kurią norima paaiškinti ir valdyti suvokimą apie ją. Taip Orientas tampa tarsi dirbtiniu, europiečių sukurtu arba pasisavintu kultūriniu dariniu ir yra pateikiamas taip, kad būtų suprantamas vakariečiui. E. Saido koncepcija padarė įtakos ir Indijos vaizdavimo Vakaruose tyrimams. Ronaldas Indenas vienas iš pirmųjų pradėjo tirti XIX–XX a. Indijos vaizdinius Europoje ir Šiaurės Amerikoje, kuriuos vadino iškreiptos realybės reprezentavimu²⁰. Nagrinėdamas senųjų orientalistų darbus jis išskyrė Indijos, kaip pasmerkto būti užkariauto, tačiau išsaugojusio savo tradicijas krašto, kuriame kastų sistema taip

¹¹ H. J. Bellenoit, 2007, p. 374.

¹² C. Lassen, 1827.

¹³ F. Lorinser, 1896.

¹⁴ E. Hopkins, 1896.

¹⁵ A. Sabaliauskas, „Pirmieji įspūdžiai“, in: *Saleziečių žinios*, Nr. 1, 1934-01, p. 24–25.

¹⁶ Kr. Juknevičius, 2000.

¹⁷ R. I. Merkienė, 2008.

¹⁸ I. Ratnikaitė, 2015.

¹⁹ E. Said, 1978.

²⁰ R. Inden, 1986.

ir nerealizavo valstybės idėjos, vaizdinį. Svarbus ir romantiškasis mistiškiosios Indijos paveikslas, kurį suformavo dalies europiečių mokslininkų nusivylimas materializmu Vakaruose. Tokį vakariečių požiūrį nulėmė noras viską paaiškinti geografinėmis ir istorinėmis aplinkybėmis, indų vietos evoliucinėje skalėje matavimu ir lyginimu su vakariečiais. Richardas Kingas tyrė Indijos, kaip iracionalaus krašto, vaizdinį ir jo susikūrimo priežastis²¹. Indologo tyrimai atskleidė, kad religijos supratimo ir savęs įprasminimo žemiškajame pasaulyje kultūriniai skirtumai yra viena iš priežasčių, kodėl Vakarai Indiją mato kaip iracionalią. Krikščionybė, suteikdama žmogui vertybinę sistemą, aiškiai išpažinimo prasmę, priverčia kvestionuoti kitas religijas, kurios to neturi. Rafo Gelderso tyrimas parodė, jog dvasingos Indijos vaizdinį suformavo pirmųjų orientalistų teorijos, kad norint suprasti kraštą reikia analizuoti senuosius religinius tekstus, kurie paaiškina kultūrą ir tautos kasdienybę²². Taip šventieji hinduizmo tekstai ir per juos atsiskleidžiantis brahmaniškasis pasaulio modelis, apie kurį plačiau rašė Karena Halvorsen, tapo pagrindu aiškinant Indijos civilizacinę visumą²³. Jukka'os Jouhki tyrimas atskleidė, kad Vakarai Indijai uždėjo ilgaamžio tradicionalizmo etiketę²⁴. Išskiriami modernios Europos ir primityvios Indijos paveikslai, kurie ir sukuria dichotomiją tarp dviejų civilizacijų. Įvairių vaizdinių apie Indiją formavimosi Vakaruose suvokimui reikšmingi ir Lietuvos mokslininkų tyrimai. Audriaus Beinoriaus tyrimai atskleidė, kad iškreiptą Indijos ir ypač krašto religijų percepciją Vakaruose nulėmė nusistovėjęs Indijos religingumo vertinimas tik per rašytinius sanskrito tekstus ir noras suvokti dvasinę visumą taikant krikščioniškąsias mąstymo tradicijas²⁵. Rytų religijų interpretavimo klausimus nagrinėjo ir Algis Uždavinyš, jis savo tyrime parodė skirtumus tarp XIX a. orientalistų ir islamo išpažinėjų šio tikėjimo suvokimo²⁶. Valdo Jaskūno atliktas indų meno ir literatūros recepcijos ir jos kaitos Vakaruose tyrimas atskleidė, jog prie Indijos įsivaizdavimo modelių kūrimo ypač prisidėjo pirmųjų indų tekstų vertimai bei jų interpretavimas, leidęs orientalistams kurti naratyvą apie Indijos religiją, tradicijas ir intelektualinę istoriją kartu konstruojant Vakarų kultūrinę hegemoniją²⁷. Regimanto Tamošaičio literatūrologiniai tyrimai atskleidė ne tik būdingiausias indų filosofijos pagrindų reflektavimus Vakaruose XX a., bet ir konkrečių asmenybių, kaip antai V. Krėvės-Mickevičiaus ir Vydūno, Indijos kultūros ir religijos interpretavimus, rašytojų jaučiamą Rytų mąstysenos naudą tuometinėms Vakarų visuomenėms²⁸.

Vakarų istoriografijoje apie krikščionių bažnyčios veiklą Indijoje daugiausia yra nuveikę britų mokslininkai. Tam įtakos turi ilgaamžė imperinė britų patirtis Indijoje ir orientalistinė tradicija. Misijų istorijos XIX–XX a. tyrimai padeda suprasti susiformavusių vaizdinių apie Indiją atsiradimo priežastis. Britų imperijos misijų istoriją tyrinėjusios

²¹ R. King, 1999.

²² R. Gelders, 2011.

²³ K. Halvorsen, 2008.

²⁴ J. Jouhki, 2006.

²⁵ A. Beinorius, 2005, 2006.

²⁶ A. Uždavinyš, 2006.

²⁷ V. Jaskūnas, 2005.

²⁸ R. Tamošaitis, 1998.

Hilary M. Carey ir Dana L. Robert aktualizavo glaudų imperinės valdžios ir krikščionių kongregacijų santykį kolonijose²⁹. Krikščionybė Indijoje XX a. pradžioje tapo įrankiu, galinčiu padėti pasiekti europiečių kultūrinę viršenybę vietinių tradicijų, kurios buvo vaizduojamos kaip civilizaciškai menkesnės, atžvilgiu. Jamesas P. Daughtonas ir Michelis Legrainas, tyrinėdami Prancūzijos jėzuitų misijas, pabrėžia Bažnyčios norą eiti išvien su valstybe³⁰. Misionierių veikla ne vakarietiškuose kraštuose, pačių kolonijų socialinių problemų išryškėjimas bei lyginimas su Europa tapo Bažnyčios galimybe atgaivinti krikščioniškąją tradiciją, vertybes nuo religijos nutolusiose savose visuomenėse. Johno ir Jeano Comaroffų krikščioniškosios kultūros ir Oriento santykio bei vykdytos sąmonės kolonizacijos tyrimai parodė, jog prie misionierių Rytų įsivaizdavimo prisidėjo jų siekis keisti vietinius kolonijose³¹. Noras diegti krikščioniškas vakarietiškas vertybes vertė užsiimti Oriento kritika, o tai tapo kuriamo vaizdinio rėmais. Ryanas Dunchas pasiūlė misijų metu būdingą kultūrinio imperializmo koncepciją³². Mokslininko tyrimas atskleidė, kad užsiimti kultūriniu imperializmu, keičiant vietinių kasdienybę, misionierius skatino ne tik įtikėjimas Vakarų pranašumu ar noras skleisti krikščionybę, bet ir iškreiptas Oriento matymas. Nors šie tyrimai nėra tiesiogiai susiję su lietuvių katalikų spauda ar joje randamais Indijos vaizdiniais, visgi yra keliama hipotezė, jog bendrai Europai būdinga orientalistinio koncepcija ir krikščioniška pasaulėžiūra galėjo prisidėti prie mūsų šalyje susiformavusio požiūrio. Dėl šios priežasties Vakarų teorinės įžvalgos gali pasitarnauti tiriant ir Lietuvos istorijos atvejį.

Visgi nagrinėjant šią temą lieka nemažai probleminių klausimų. Pirmiausia, iki šian dien gyvas įsitikinimas, jog Rytų vaizdinius daugiausia kūrė XIX–XX a. mokslininkai orientalistai ir įvairūs keliautojai, kurie dažniausiai tarnavo imperinei valdžiai. Kitos sriitys, kaip šiuo atveju katalikų misijos ir jų patirčių refleksija ar svarba orientalistinio lauke, yra mažai ištirtos. Atlikti krikščionybės ir Oriento ryšių tyrimai dažniausiai apsiriboja misionierių veiklą istorija svetur, taip užmirštant jų vaizdinių apie Rytų kraštus kūrimą. Nors pastaruju laiku tuo domimasi labiau, daugiausia dėmesio skiriama Didžiosios Britanijos ar Prancūzijos atvejams. Iš to kyla antroji problema, kad daugiausia nagrinėjamas didžiųjų valstybių santykis su Rytais. Lietuviškoji misijų periodika ir joje kuriamas Indijos vaizdinys įrodo, jog ir mažosios Europos šalys, neturinčios kolonijų, stiprioms vietinėms orientalistikos tradicijoms, taip pat galėjo prisidėti prie orientalistinio naratyvo plėtojimo XX a. pirmoje pusėje. Kita problema kyla iš mažo lietuviškų misijų istorijos ištirtumo. Lietuvos mokslininkų tyrimai, skirti Katalikų bažnyčiai, daugiausia koncentruojasi į įvykius savo šalies teritorijoje arba Vakarų pasaulyje. Nors reikia sutikti, kad čia buvo veikama nuosekliausiai, visgi nereikėtų nuvertinti lietuvių dvasininkų darbo Rytuose ir jų prisidėjimo prie kitų kultūrų pristatymo Lietuvoje.

Šio straipsnio tikslas yra, analizuojant tarpukario katalikiškoms misijoms skirtos lietuviškos periodikos straipsnius, atskleisti, kaip katalikiškoje Lietuvos kultūroje buvo

²⁹ H. M. Carey, 2011; D. J. Robert, 2009.

³⁰ J. P. Daughton, 2006; M. Legrain, 2012.

³¹ J & J. Comaroff, 1986.

³² R. Dunch, 2002.

vaizduojama Indija. Tikslui pasiekti nagrinėjami trys misijų spaudoje dažniausiai Indiją reprezentavę vaizdiniai. Pirma, Indijos kaip labai dvasingo ir religingo krašto paveikslas. Antra, Indijos visuomenės, jos socialinių problemų percepcija: kastų sistema, neliečiamųjų, moterų padėtis. Taip pat nagrinėjamas Indijos, kaip laukinio krašto, gamtinis vaizdinys. Tyrime taikyti šaltinių kritinės analizės ir istorinis aprašomasis metodai.

Šio tyrimo pagrindinis šaltinis yra katalikiški leidiniai „Saleziečių žinios“ ir „Misijos“. „Saleziečių žiniuose“, leistose 1927–1940 m. kas du mėnesius, vienos iš svarbiausių rubrikų buvo apie misioniystę, Rytų kraštų istoriją, dabartį ir kultūrą. Apie Indiją leidinyje buvo parašyti 34 autoriniai straipsniai ir kiekviename numeryje skelbtos aktualijos. Mėnesinio jėzuitų žurnalo „Misijos“, leisto 1930–1940 m., tikslas buvo skatinti lietuvių susidomėjimą misijomis bei didinti misionierių moralinį ir finansinį palaikymą³³. Nuo 1932 m. „Misijų“ redakcija buvo paskirta misijų palaikomoju organu Lietuvoje³⁴. Leidinys skelbė straipsnius apie misionierių patirtį, Rytų kraštų istoriją, kultūrą ir kasdienybę. Apie Indiją žurnale buvo parašyti 57 autoriniai straipsniai ir kiekviename numeryje pasirodžiusios aktualijos. Nors leidiniuose buvo spausdinama ir vaizdinė medžiaga, dėl skirtingų metodikų ir istoriografinių priegijų taikymo tiriant tekstą ir vaizdą, straipsnyje yra analizuojama tik tekstinė informacija.

Indijos, kaip dvasingo krašto, vaizdinys

Lietuviškoje tarpukario misijų spaudoje Indija yra vaizduojama kaip labai dvasingas kraštas, o religija yra pamatinė indų civilizacijos varomoji jėga. Toks šio krašto vaizdinys yra vienas iš pirmųjų, atsiradusių XVIII a. pabaigoje Europoje³⁵. Tai nulėmė savi krikščioniškų misijų tikėjimo tikslai ir pirmųjų orientalistų teorijos, kad suprasti Indiją įmanoma tik analizuojant senuosius religinius tekstus, kurie gali paaiškinti tiek didžiąją indų tautos kultūrą, tiek kasdienybę³⁶. Dvasingų Indijos žmonių vaizdavimas turėjo būti ir kaip įrankis Europos visuomenėms padėti prisiminti tikrąsias vertybes (susijusias su tikėjimu) ir padėti joms nors kiek išsivaduoti iš materializmo rėmų³⁷. Visgi teigiamai vertinamas buvo tik iš senovės tekstų kylantis indų religingumas, kuris liko praeityje. Aptariamuoju laikotarpiu hinduizmo praktikos, pasireiškiančios kasdieniame gyvenime, lietuvių misijų spaudoje buvo pristatomos kaip degradavusios ar, kaip skelbė XX a. pirmos pusės britų indologas ir misionierius Johnas Farquharas, neišnaudojančios viso indų tautos dvasinio potencialo³⁸. Nuo pat pirmųjų straipsnių apie Indijos visuomenę buvo aiškinama, kad didis indų tautos dvasingumas, gyvavęs tūkstančius metų, išsisėmė³⁹. Hinduizmas nebegali patenkinti milijoninės tautos vertybinių ir tikėjimo poreikių. Lietuviai skelbė, kad vienintelė indų išeitis atgauti dvasinę pilnatvę yra krikščionybės perė-

³³ „Dirbkime organizuotai“, in: *Misijos*, Nr. 1, 1932-01, p. 3–4.

³⁴ „Misijos“ – misijų sąjungos organas Lietuvoje“, in: *Misijos*, Nr. 10, 1933-10, p. 216.

³⁵ R. Gelders, 2011, p. 101–102.

³⁶ *Ibid.*, p. 102–103.

³⁷ E. Said, 1978, p. 3.

³⁸ J. N. Farquhar, 1913, p. 38.

³⁹ „Daugelis atsiverčia“, in: *Misijos*, Nr. 2, 1930-02, p. 38.

mimas, kuris, įprasminančio tikėjimo skalėje užimantis aukštesnę vietą nei hinduizmas, galės sugrąžinti visapusį indų tautos dvasinį potencialą⁴⁰. 1931 m. „Misijų“ leidinyje katalikybės reikšmė indų dvasingumui aiškinama taip: „Religija teiktų žmogui maža, jei ji terodytų jam aukštus dorovės idealus; ji turi nurodyti priemones, kaip reikia tuos idealus įvykdyti.“⁴¹ Taigi Indija yra dvasingas kraštas, tačiau jo praktikos laikomos nebetinkamomis naujai pasaulio tvarkai, kurią diktuoja Vakarų pasaulis. Švietimo siekiai, darbo kultūra, vakarietiškas etiketas, racionalus mąstymas, vertybės, turinčios praktinę reikšmę, ateina kartu su krikščioniškąja tradicija, kurią ir siūlo priimti religingai Indijos visuomenei.

Indų dvasingumas vaizduojamas kaip verčiantis žmones tapti prietaringais, o tai daro nemenką žalą indų visuomenei. Saleziečiai, spausdindami misionierių laiškus, aptarė aukų deginimą norint nuvyti nelaimės, veidų dažymą, ūbavimus aplink laužą siekiant pamaloninti vieną iš daugybės dievų⁴². Kartais buvo pateikiami ypač šokiruojantys siužetai, kaip kad 1934 m. „Misijų“ tekste „Tamsos vaisiai“. Čia buvo aprašytas nutikimas Vengi kaimelyje, kai kerštingų burtininkų įtikinti ir prietarų vedami vietiniai po žeme gyvą užkasė mažą mergaitę⁴³. Vienuose misionierių tekstuose stengiamasi šokiruoti dėl per didelio dvasingumo atsiradusiu prietaringumu, o kituose nevengiama ir pasišaipyti. 1938 m. „Saleziečių žinių“ straipsnyje „Ten būtų gera vegetarams“ kiek pašiepiami gairių genties religiniai papročiai, kai pernelyg kontroliuojama mityba, atsargus ir pagarbus elgesys su gyvūnais. Straipsnyje rašoma: „Tai gal vienintelis kampelis, kuriame pelės ir žiurkės turi ne tik lygias pilietines teises, bet ir kilmingumo privilegijas.“⁴⁴ Tekstų autoriai, vedami XIX–XX a. pirmai pusei būdingų subjektyvaus orientalistinio ir krikščioniško naratyvų, dažniausiai pasirinkdavo istorijas, kurios būdavo ypač radikalios ir neperteikiančios visuminio Indijos vaizdo. Todėl misijoms skirtų leidinių skaitytojai susidarydavo iškreiptą ir orientaliuotą vaizdą apie indų dvasingumą, o Indija jiems primindavo barbarišką ir laukinį kraštą.

Svarbią vietą vaizduojant dvasingą Indiją lietuviškoje misijų spaudoje užėmė misticismu ir askeze užsiimančių hinduistų fakyry aprašymai. Fakyry religinės praktikos ir kitos veiklos buvo kritikuojamos ir laikomos perdėtomis ir betikslėmis. Šie klajojantys religijos išpažinėjai pristatomi kaip vieni iš keisčiausių asmenų, kurie prisideda prie krikščionybės plėtros Indijoje stabdymo ir indų tautos dvasingumo iškraipymo. Lietuviškoje misijų spaudoje rašoma, kad Indijos visuomenė, nuo seno įtikėjusi fakyry atliekamų ritualų magišku ir jų turimomis galiomis paveikti realybę, dažnai į šiuos asmenis kreipdavosi norėdami sužinoti ateities pranašysčių⁴⁵. Misijų leidiniuose fakyrai vaizduojami taip, kad sukrestų skaitytoją, įtikintų tiek jų nedorumu, tiek noru apgauti žmogų – iškreiptos fizionomijos žmogystos susivėlusiais plaukais, kūnus išsitemę kar-

⁴⁰ „Misijų žinios – Indija“, in: *Misijos*, Nr. 10, 1931-10, p. 237; T. J. Beleckas, „Religinga Indija ir katalikybė“, in: *Misijos*, Nr. 9, 1932-09, p. 193–196.

⁴¹ „Misijų žinios – Indija“, in: *Misijos*, Nr. 10, 1931-10, p. 237.

⁴² S. Jokūbauskis, „Didelės kliūtys“, in: *Saleziečių žinios*, Nr. 6, 1936-11, p. 142.

⁴³ Išvertė M. Repečka, „Tamsos vaisiai“, in: *Misijos*, Nr. 1, 1934-01, p. 6–8.

⁴⁴ „Ten būtų gera vegetarams“, in: *Saleziečių žinios*, Nr. 1, 1938-01, p. 22.

⁴⁵ Miškų Juozas, „Indų asketų paslaptis“, in: *Misijos*, Nr. 4, 1934-04, p. 75.

vių išmatomis, po kojomis pasitiesę nudirtą tigro kailį ir aplink apsidėlioję keisčiausiais neiškosios paskirties daiktais, skirtais rodyti burtus⁴⁶. Straipsniuose nevengiama pateikti pasakojimų apie fakyrų atliekamus magijos triukus, šalia kurių straipsnio autorius stengdavosi arba dekonstruoti šių burtų atlikimą, arba bent jau pateikti racionalų ir kritišką žvilgsnį į įvykį. Misionierius kun. A. Sabaliauskas viename savo tekstų aprašė matytą situaciją, kai fakyras, neįleistas už dyką važiuoti traukiniu į Tanjorės šventyklą, atsisdėjęs ant bėgių priešais traukinį jį užkerėjo, kad šis nejudėjo iš vietos⁴⁷. Traukinį pavyko užvesti tik leidus asketui važiuoti nemokamai⁴⁸. Vėliau pats misionierius aiškina skaitytojams: „Tai visa suprantama, išaiškinama apgaule, vikrumu ir akių apdūmimu. Užtat šiuos pastaruosius užuot fakirais teisingiau būtų pavadinus „monininkais“, nes jiems į terbelę krenta auksinukai daug malonesni už visus knygų Vedų aštrios atgailos darymo įsakymus.“⁴⁹ Šalia mistიცizmo ir burtų, kuriuos atlikdavo fakyras, daug dėmesio buvo skiriama ir su tuo susijusiai drastiškai askezei. Tekstų autoriai asketizmą pristato kaip fanatizmo išraišką, tačiau kartu pamini, kad jų gyvenimo būdas gali įkvėpti atgailos meilę, jei bus teisingai nukreiptas⁵⁰. Tikėtina, jog čia nenorima užmiršti asketiškumo tradicijų, kurios yra žinomos ir krikščionybės istorijoje, kai žemiškųjų gėrybių atsisakymas suteikdavo dvasinės pilnatvės. Nepaisant to lietuvių katalikų dvasininkams, aprašantiems siužetus apie fakyrų atliekamus savęs žalavimo ar marinimosi ritualus, tai pasirodė pernelyg drastiška ir nesuprantama. Hinduizmo atgailoje jiems trūko racionalumo. Jėzuitas kun. S. Neverdauskas straipsnyje „Indijos fakirai ir jų stebuklai“ bandė paaiškinti šią Indijos dvasingumo išraišką. Teksto autorius pristato keletą asketų atliekamų atgailos ritualų, tokių kaip pasikabinimas žemyn galva ant medžio šakos visai dienai, vienos rankos iškėlimas į viršų visam gyvenimui ar delnų sunėrimas taip, kad per keletą mėnesių užaugę nagai pradeda skverbtis gilyn per pačią rankos odą⁵¹. Toliau bandydamas suvokti šių ritualų praktinę racionalią prasmę, jis tai susieja su hinduizme egzistuojančia reinkarnacijos idėja – nebeįrodėdamas kęsti amžino prisikėlimo, žmogus turi atsisakyti visko, kas yra žemiška, ir taip pasiekti išsivadavimą iš užburto gyvenimo rato⁵². Visgi beprasmiškumo idėjos jėzuitas neapleido, nes antrąją žiaurios atgailos priežastimi jis įvardijo puikybę ir fanatizmą⁵³. Kitame „Misijų“ straipsnyje yra aiškinama, kad ekstremalių hinduizmo išpažinėjų praktikos, atsisakant žemiškų gėrybių, būdavo atliekamos dėl noro priartėti prie to, ką galėtume pavadinti dieviškojo-dvasinio gyvenimo idealu⁵⁴. Nors ir nepritarėdamas vykdomoms asketų praktikoms autorius pabrėžia, jog tai, anot hinduizmo religijos, yra vienintelis būdas parodyti, kad žemiškojo pasaulio vertybės nebėra siektinos⁵⁵. Visgi ir šis tekstas pakrypo link to, jog katalikų tikėjimas siūlo kur kas raciona-

⁴⁶ S. Neverdauskas, „Indijos fakirai ir jų stebuklai“, in: *Misijos*, Nr. 11, 1938-11, p. 227.

⁴⁷ A. Sabaliauskas, „Indija“, in: *Misijos*, Nr. 7-8, 1935-07, p. 175.

⁴⁸ *Ibid.*, p. 175.

⁴⁹ *Ibid.*, p. 176.

⁵⁰ S. Neverdauskas, „Indijos fakirai ir jų stebuklai“, in: *Misijos*, Nr. 11, 1938-11, p. 227.

⁵¹ *Ibid.*, p. 228-229.

⁵² *Ibid.*, p. 229.

⁵³ *Ibid.*, p. 229.

⁵⁴ Miškų Juozas, „Indų asketų paslaptis“, in: *Misijos*, Nr. 4, 1934-04, p. 75.

⁵⁵ *Ibid.*, p. 76.

lesnį kelią link dvasinės pilnatvės neišsižadant radikalios žemiško gyvenimo⁵⁶. Kritika, nukreipta į fakyrų askezę, buvo ne tik skirta atskleisti indų dvasingumo ydas, bet ir kartu parodyti katalikybę kaip kur kas tinkamesnę religinę alternatyvą. Nesuvokiančio krikščionio reakciją į hinduizmo ritualus galime paaiškinti pamatine šio tikinčiojo religijos racionaliąja esme, tai plačiau yra aptaręs R. Kingas⁵⁷. Krikščionybė bene nuo pat savo susikūrimo visada rėmėsi noru pagrįsti savo tikrumą ir apibrėžtumą⁵⁸. Pradedant Jėzaus Kristaus vaikščiojimu tarp mirtingųjų šioje žemėje, baigiant šventųjų buvimu paprastais žmonėmis, ši religija rėmėsi patikimumu, artimumo jausmu ir gebėjimu paaiškinti savąsias prasmes. O hinduizmui niekada nebuvo būdingas teologinis aiškinimas esant artimam žmogiškajam pasauliui. Dėl šios priežasties fakyrų ar brahmanų savo elgesiu nori priartėti prie dieviškojo pasaulio, kuris yra iracionalus, nesuvokiamas ir neaprepiamas. Šis skirtingas religijų traktavimas sukūrė tam tikrą akistatą tarp fakyro ir kataliko dvasininko, bandančio logiškai paaiškinti tam tikras fakyrų praktikas. Visgi nuosaikus asketiškumas, kuklus žemiškųjų turtų naudojimas, o tai taip pat buvo siejama su indų dvasingumu, lietuvių tekstuose buvo vertinami gana palankiai. Čia geriausia paminėti keletą straipsnių, rašytų apie indų tautos vadą Mahatmą Gandhi, kuris savo saikingu gyvenimo būdu žavėjo ne vieną lietuvį⁵⁹. Straipsniuose M. Gandhi, nepaisant savo statuso, yra gerbiamas už tai, kad pats užsiaugina maistą, jį gamina, pats sau siuvasi drabužius, nevengia kasdienių darbų, kuriuos atlieka eiliniai kaimų ir miestų gyventojai⁶⁰.

Dvasingos Indijos vaizdinys atsiskleidžia ir straipsniuose, kuriuose pristatomi į katalikybę atsivertę indai. Čia ypač pasižymi žemųjų kastų atstovai, kurie pasišvenčia naujai religijai⁶¹. B. Krištanavičius straipsnyje „Misijose“ aprašo, kaip pasireiškia atsivertusiųjų į katalikybę religingumas – darbštumas rūpinantis parapija, pareigingumas vaikstant į bažnyčią, maldų mokymasis⁶². Staigiu indų pasikeitimu galime suabejoti, o teksto autorius noru atvaizduoti didį indų dvasingumą ir ateities perspektyvas galime būti garantuoti. Lietuviškoje spaudoje pasakojimai apie indus katalikus tapo viena iš populiariesnių rubrikų. Pristatomi herojiški vietinių atsivertimai, pasiaukojimas ir kankinystė išryškino indų dvasingumą, kuris gali konkuruoti su Vakarų. Pateikti pasakojimai apie kataliką brahmanų berniuką Gopalį arba neliečiamąją Julytę, kurie dėl gilaus tikėjimo Kristu ne tik nebebijojo artėjančios mirties, bet ir kitiems savo draugams perteikė krikščioniškąsias vertybes, prisidėjo prie palankaus religingos Indijos vaizdinio kūrimo. Galiausiai indų dvasingumas, o tiksliau, religijos pojūtis, atsiskleidė ir pasakojimuose apie tai, kaip greitai vietiniai įsisąmonina krikščioniškąją tradiciją ir ja džiaugiasi. J. Belecko 1933 m. tekste rašoma apie indų jau suvokiamą išganymo paradigmą, apie tai, kad daug kur Kris-

⁵⁶ Ibid., p. 76.

⁵⁷ R. King, 1999, p. 36.

⁵⁸ Ibid., p. 37–39.

⁵⁹ „Gandī – indų tautinio judėjimo vadas“, in: *Misijos*, Nr. 2, 1931-02, p. 33–34.

⁶⁰ Ibid., p. 34.

⁶¹ S. Ferrando, „Nepaliečiamieji. Kur nukryps?“, in: *Saleziečių žinios*, Nr. 3, 1936-05, p. 74; „Atsivertimai Asame“, in: *Saleziečių žinios*, Nr. 5, 1937-09, p. 113.

⁶² B. Krištanavičius, „Čia reikia kilnaus jaunimo“, in: *Misijos*, Nr. 5, 1937-05, p. 97.

tus yra tapęs vienu iš garbinamų dievybių šalia Šivos, Višnaus, Brahmos ir kitų⁶³. Kituose straipsniuose pristatomas indų palankus Švč. Mergelės Marijos priėmimas, o tai ypač atveria duris į tikėjimą tiems, kurie senosiose Vedų religinėse tiesose nerasdavo sau vietos⁶⁴. Visgi pozityvus žvilgsnis į šią indų dvasingumo išraišką buvo formuojamas dėl krikščionybės, kaip savos religijos, plėtos ir noro pademonstruoti misionierių nuveikto sunkaus darbo vaisius.

Indijos, kaip socialinių problemų krašto, vaizdinys

Lietuviškoje misijų periodikoje svarbią vietą užėmė socialinėmis problemomis apipintas Indijos visuomenės vaizdinys. Jis perteikiamas parodant skirtynes tarp indų ir europiečių. Pagrindinį skirtumą tarp šių visuomenių įprasmino krikščionybės susiformuotos laisvės, lygybės, teisingumo, pagarbos vertybės. Viena iš vakariečiams nuo XVIII a. būdingų Indijos kultūros suvokimo schemų buvo susijusi su stagnuojančių Indijos tradicijų pašiepimu išaukštinant Europos modernumą⁶⁵. Spauldoje akcentuojama, kad Indijos visuomenė užmigo prieš šimtus metų, nustojo tobulėti, tai patvirtina čia egzistuojančios socialinės problemos: kastinė visuomenės struktūra, moterų teisės, neliečiamųjų padėtis. Visuomenės problemų vaizdavimas spauldoje buvo skirtas parodyti ir tai, ką misionierius turėjo keisti – iš lėto pristatydamas vakarietiškas socialines normas, ilgainiui priversti vietinius savaime atsisakyti savųjų tradicijų ir perimti naujas⁶⁶. Tai puikiai atskleidė „Saleziečių žiniose“ paskelbti straipsniai apie Madrase, Asame, Kalkutoje katalikų įkurtas mokyklas, kur buvo ne tik mokoma vakariečiams būdingų amatų, bet ir ugdomos vakarietiškos vertybės, pasaulėžiūra⁶⁷.

Indijos visuomenės vaizdinys lietuviškoje misijų spauldoje pirmiausia kuriamas apitariant kastinę sistemą, kuria yra pasipiktinę rašantieji. Tekstuose pasakojama ne tik apie didžiulę socialinę nelygybę, egzistuojančią tarp skirtingų Indijos kastų, bet ir apie griežtas kastines taisykles, kurios apriboja žmogaus veikimo galimybes⁶⁸. 1931 m. „Misijos“ rašoma: „Koks skirtumas tarp krikščioniškosios civilizacijos, kur visi žmonės, kaip žmonės, yra lygūs, visi Dievo sūnūs, ir to neapykantos, puikybės ir smurto pagimdyto susiskirstymo luomais, tarp kurių amžinai riogso nepereinamos užtvarų sienos.“⁶⁹ Čia atsiskleidžia jau minėtas indų ir krikščioniškosios Vakarų civilizacijų lyginimas ir kartu pasipiktinimas ne moderniomis tradicijomis, kiek primenančiomis Viduramžių luominę santvarką, paremtą kultūra. 1933 m. „Misijų“ leidinyje studento Danilevičiaus išverstame tekste pateikiami šokiruojantys ir socialinį absurdiškumą demonstruojantys visuomenės pavyzdžiai: traukinio kupė perskirta užuolaidomis taip, kad skirtingų kastų

⁶³ T. J. Beleckas, „Išganymas pagal hinduizmo idealą“, in: *Misijos*, Nr. 8–9, 1933-08, p. 184–186.

⁶⁴ „Šventovė Madu girioje“, in: *Misijos*, Nr. 5, 1933-05, p. 100.

⁶⁵ J. Juhki, 2006, p. 9.

⁶⁶ J. Comaroff & J. Comaroff, 1986, p. 2.

⁶⁷ A. Mathias, „Iš Indijos“, in: *Saleziečių žinios*, Nr. 6, 1931-11, p. 171; „Indijoje“, in: *Saleziečių žinios*, Nr. 1, 1937-01, p. 4.

⁶⁸ „Iš Indijos – Indijos kiltys“, in: *Misijos*, Nr. 5, 1931-09, p. 150.

⁶⁹ *Ibid.*, p. 151.

žmonės negalėtų vienas kito matyti; karių kastos žmogaus teisė kardu užmušti žemesnės kastos asmenį be jokios priežasties; neliečiamojo negalėjimas nusipirkti lietsargio dėl socialinių taisyklių⁷⁰. „Misijose“ paskelbtame jėzuito Luciano Magrini tekste, išverstame į lietuvių kalbą, ne tik kritikuojama socialinė santvarka, bet ir aptariama viena didžiausių nelaimių indui – išmetimas iš kastos⁷¹. Priimti neliečiamąjį į savo namus, valgyti jautieną, susižadėti už savo kastos ribų ar net pakeisti amatą gali reikšti teisių paradimą be galimybės jas atgauti⁷². Autoriaus pasipiktinimą vainikavo pareiškimas, jog dėl visko kalti patys indai, kurie savo viduje neturi valios ir noro keisti esamą padėtį⁷³. Kitame „Misijų“ straipsnyje svarstoma, kad socialinės neteisybės priežastis yra brahmanų kastos įtaka ir konservatyvumas⁷⁴. Šios kastos nariai, turėdami galios monopolį, nenori performuoti socialinės santvarkos, kuri sumažintų jų reikšmingumą⁷⁵. Lietuvių spaudoje išreikšta kastų sistemos kritika, ko gero, nebuvo skirta vien pademonstruoti žiaurią realybę. Straipsnių autoriai, pabrėždami, jog socialiniai pančiai atlaisvėja priėmus krikščionybę, skaitytojams tarsi norėjo priminti, kad Europoje (mūsų atveju Lietuvoje) būtent ši religija prisidėjo prie laisvės ir lygybės išaukštinimo. Panašią idėją išskiria ir istorikas P. van der Veeras, jo nuomone, misijomis buvo norima parodyti senųjų vertybių, kurios atsiskleidžia krikščionybėje, reikšmę ir nepamainomumą savoms visuomenėms⁷⁶. Taip šokiruojanti socialinė santvarka nekrikščioniškoje Indijoje turėjo skaitytojams priminti, ką vertybiškai prasmingo sukūrė sava religija. Misionierių pasakojimuose dominuojant tezėms apie tai, jog, jie kaip „sielų kolonizatoriai“⁷⁷, kovoja prieš kastinę sistemą, buvo stengiamasi didinti skaitytojo pasitikėjimą bažnyčia. Be to, lietuvių misijų spaudoje aptinkama pavyzdžių, kuriais norima parodyti kastinės sistemos netobulumą. 1937 m. išspausdintuose kun. A. Sabaliausko prisiminimuose pasakojama, kaip santvarkos nekokybiškumą įrodė paprasčiausi žaidimai – surengus futbolo varžybas tarp aukštesnių kastų indų rinktinės ir misionierių, kurie žaidė išvien su neliečiamaisiais, rungtynės baigėsi pastarųjų pergale⁷⁸. Kartu kastų sistemos vaizdinys futbolo rungtynių pavyzdžiu įprasmino europiečių civilizacinį pranašumą, nes tikraisiais nugalėtojais už šį žygdarbį buvo vainikuoti būtent misionieriai.

Indų visuomenės vaizdinys misijų spaudoje taip pat ryškėja aptariant neliečiamuosius arba parijus. Neliečiamieji, dėl savo dvasinio ir socialinio suteptumo nepriklausantys jokiai kastai, tekstuose būdavo aprašomi taip, kad skaitytojas patirtų jausminę įtampą: „Jie visiškai juodi, kūnas nelygus, gruoblėtas, kaip mozerio medžio kamienas, jų balsas šiurkštus, pasenusiu sviestu ištepta oda juos atstumiančiais ir visų vengiamais sutvėrimais paverčia.“⁷⁹ Nepaisant sukrečiančių aprašymų, tekstų autoriai siekė, kad

⁷⁰ Vertė Danilevičius, „Kastų gyvenimas dabarties Indijoje“, in: *Misijos*, Nr. 4, 1933-04, p. 78–79.

⁷¹ L. Magrini, „Indijos kastų pančiai ir parijų būklė“, in: *Misijos*, Nr. 7–8, 1934-07, p. 149.

⁷² *Ibid.*, p. 149.

⁷³ *Ibid.*, p. 150.

⁷⁴ K. Razminas, „Ar brahmanai atvers Indiją“, in: *Misijos*, Nr. 7–8, 1934-07, p. 151–152.

⁷⁵ *Ibid.*, p. 152.

⁷⁶ P. van der Veer, 1995, p. 84.

⁷⁷ P. J. Daughton, 2006, p. 12.

⁷⁸ A. Sabaliauskas, „Iš mūsų misionierių žygių ir darbų“, in: *Saleziečių žinios*, Nr. 6, 1937-11, p. 138.

⁷⁹ „Iš Indijos“, in: *Saleziečių žinios*, Nr. 5, 1931-09, p. 151.

skaitytojai atkreiptų dėmesį ir įsiklausytų į pagalbos šauksmą iš Indijos. Dėl didelių kančių ir socialinės neteisybės šiai indų grupei turėtų būti skiriamas dėmesys ir maldos⁸⁰. 1937–1938 m. jėzuitas kun. Antanas Bieliūnas „Misijose“ paskelbė seriją straipsnių, kuriuose pristatė parijų gyvenimo dramatiškumą⁸¹. Tekstuose aprašomi draudimai iš šulinio pačiam įsipilti vandens, savo pėdsakų šlavimas, norint neužteršti kelio, ar leidimas išeiti iš savo lūšnų tik visiškai sutemus⁸². Misionierių noras priešintis šiai socialinei neteisybei yra aiškinamas krikščioniškuoju gailėtingumu ir atjautos naratyvu, kuris paremtas Dievo meile kiekvienam⁸³. Be pamatinių krikščioniškųjų vertybių, kurios neturėtų būti užmirštos Lietuvoje, priminimo, čia atsiskleidžia ir misionierių pagrindinio darbo, tai yra christianizacijos, perspektyvos Indijoje. Lietuvos saleziečio Jono Svirnelio teigimu, būtent parijai greičiausiai įžvelgia Kristaus mokymo naudą ir „tviskančią Evangelijos šviesą“⁸⁴. Misionieriai tai aiškino tuo, kad gyvendami sunkioje kančioje ir turėdami daug, ne dėl jų kaltės, suformuotų blogų savybių, sugebėjo išsaugoti sielos šviesą⁸⁵. Taigi parijas misionieriaus akyse yra kontrastų žmogus – apverktina išvaizda, tačiau grožio kupina siela. Vaizduodami parijus lietuvių dvasininkai ieško atsakymo į klausimą, kodėl XX a. kontekste neliečiamieji vis dar kenčia kitų kastų užgauliojimus. Viename iš tekstų rašoma, jog tūkstantmetė vergovinė padėtis suformavo neliečiamųjų charakterio savybes, tokias kaip bailumas, nepasitikėjimas kitu, abejingumas egzistuojančiai neteisybei, o tai iš dalies apsunkina šios grupės žmonių galimybes keistis⁸⁶. Dėl to parijai yra vaizduojami ir kaip ilgaamžės prievartos pažeistos psichologinės būsenos aukos. Anot kun. A. Bieliūno: „Fatalistai parijai, per šimtmečius vergavę, susidarė patys apie save blogiausią nuomonę. Daugeliui dar ir šiandien sunku įtikinti, kad ir jie yra tikrąja to žodžio prasme žmonės, kad ir jie turi teisės gyventi, kaip visi kiti žmonės.“⁸⁷ Vienintelė išeitis išgelbėti neliečiamuosius, tekstų autorių manymu, kad indai visuotinai priimtų krikščionybę ir įdiegtų Vakarų kultūrą. Tokio mąstymo vedami lietuviai įžvelgė ir britų valdžios naudą Indijai, nes ši siekia naikinti kastų sistemą tiek kultūriniu, tiek teisiniu pagrindu⁸⁸. Nors tarp Bažnyčios ir valstybės kolonijose pasitaikydavo konfliktų, visgi ryšys tarp jų išlikdavo, tai J. P. Daughton vadina krikščioniškojo ir imperinio naratyvų suartėjimu⁸⁹. To priežastimi laikytina katalikiškų misijų organizacijų baimė prarasti galimybes veikti kolonijose. Taigi Indijos visuomenės vaizdavimui ir jos problemų išryškinimui įtaką darė Bažnyčios noras išlaikyti gerus ryšius su valdžia. Nuo to negalėjo

⁸⁰ Kai kuriais metais „Misijų“ leidinys parašydavo trumpą rubriką, kuri būdavo pavadinama „Maldos intencijos einamiesiems metams“. Kas kartą su tokia rubrika bent vienas mėnuo būdavo skiriamas melstis už indų neliečiamuosius. Štai, pavyzdžiui, 1934 m. tam buvo skirtas liepos mėnuo, o melstis pavesta už parijų vargus ir greitesnį Kristaus atėjimą į jų gyvenimus. Daugiau: „Maldos intencijos 1934 metams“, in: *Misijos*, Nr. 1, 1934-01, p. 20.

⁸¹ A. Bieliūnas, „Nepaliečiamieji arba šešiasdešimt milijonų gyvulių-žmonių“, in: *Misijos*, Nr. 11, 1937-11, p. 234–236; Nr. 12, 1937-12, p. 251–252; Nr. 1, 1938-01, p. 5–6.

⁸² „Iš Indijos“, in: *Saleziečių žinios*, Nr. 5, 1931-09, p. 152.

⁸³ S. Ferrando, „Atsivertimai Asame“, in: *Saleziečių žinios*, Nr. 5, 1937-09, p. 113.

⁸⁴ J. Svirnelis, „Indija – Krišnagaras: vergų išvadavimas“, in: *Saleziečių žinios*, Nr. 1, 1940-01, p. 17.

⁸⁵ „Iš Indijos“, in: *Saleziečių žinios*, Nr. 5, 1931-09, p. 152.

⁸⁶ J. R. „Šviesos spindulėliai“, in: *Misijos*, Nr. 4, 1938-04, p. 85.

⁸⁷ A. Bieliūnas, „Nepaliečiamieji arba 60 000 000 gyvulių-žmonių“, in: *Misijos*, Nr. 11, 1937, p. 234.

⁸⁸ Vertė Danilevičius, „Kastų gyvenimas dabarties Indijoje“, in: *Misijos*, Nr. 4, 1933-04, p. 78–79.

⁸⁹ J. P. Daughton, 2006, p. 16.

atsiriboti ir nuo Apaštališkojo sosto institucijų, prižiūrinčių misijas, priklausanti Lietuvos Kunigų sąjunga misijoms remti⁹⁰.

Vaizduojant visuomenę taip pat svarbią vietą užėmė moterų padėties Indijoje klausimas. Misionierius A. Sabaliauskas rašo, kad nuo pat gimimo mergaitė yra pasmerkta kentėti: „Kai Indijos šeimoje gimsta mergaitė, jos motina nesidžiaugia; jos tėvas nesitaria esąs laimingas ir, paėmęs į savo rankas, neneša mažutės paaukoti saulei, kaip daro gimus berniukui. <...> Ir dažnai pasitaiko, jog bobutė, pirmą kartą bemaudydama naujagimę, panardina vandenyje ir tol laiko, kol nustoja kilę į viršų burbulėliai.“⁹¹ Pirmasis straipsnis šia tema pasirodė 1933 m. „Misijose“ pavadinimu „Moterystės reikalai Indijoje“, jo autorius buvo Zenonas Snaigis⁹². Pagrindiniai aspektai, išskirti tekste, buvo ankstyvos santuokos našta, žiaurus vyro elgesys su moterimi ir našlystės sunkumai. Moteris vaizduojama kaip objektas, nuo pat mažens pasmerkta būti priklausoma nuo aplinkinių, tėvų, vyro užgaidų⁹³. Aprašydamas ankstyvos santuokos problemą, Z. Snaigis teigia, jog indų visuomenė į šį reikalą žiūri kaip į galimybę išvengti iškrypimų dorovės srityje, suteikiančių pradžią jaunajai šitvirtinti vyro šeimoje, ir nuo mažens įskiepija visiško atsidavimo vyro valiai neišvengiamybę⁹⁴. Slogų moters paveikslą Indijoje taip pat papildė pasakojimai apie sunkią našlių kasdienybę, kurie ypač buvo išplėtoti 1934 m. specialiaame „Misijų“ leidinyje, skirtame vien tik moterų gyvenimui misijų kraštuose aptarti⁹⁵. Vyro netekusi moteris vaizduojama kaip prietaringos visuomenės auka: nuskusti plaukai, priverstinis pasninkavimas, nešiojami atgailos rūbai⁹⁶. Straipsnyje minima, kad hinduizme toks elgesys su našle aiškinamas kaip jos nuodėmių, padarytų praeituose gyvenimuose, atpirkimas⁹⁷. Misionieriaus kun. A. Sabaliausko manymu, dėl didelio prietaringumo didžiausia moters laimė Indijoje yra mirti iki tol, kol jos vyras dar gyvas⁹⁸. Daugumoje lietuvių tekstų buvo aptartas ir moters susideginimo kartu su velioniu vyru ritualas, vadinamas „sati“⁹⁹. Straipsniuose pristatoma hinduistų pozicija, kad toks poelgis parodo besąlygišką moters meilę ir ištikimybę savo vyrui¹⁰⁰. Taip dar syki yra pabrėžiamas indės

⁹⁰ Kunigų sąjunga misijoms remti – XX a. trečiame–ketvirtame dešimtmetyje viena iš dviejų Lietuvoje veikusių su misijomis tiesiogiai susijusių organizacijų. Įkurta 1932 m., pirmuoju jos vadovu paskirtas kun. Stanislovas Jokūbauskis (1880–1947). Organizacijos veiklos ir informacijos platintoju buvo paskirtas „Misijų“ leidinys. Pagrindinės veiklos sritys buvo visuomenės švietimas apie misijų reikalus pasaulyje, aukų rinkimas ir siuntimas bei pagalba, tarpininkavimas su katalikiškais vienuolijomis suradus potencialių kandidatų į misionierius.

⁹¹ A. Sabaliauskas, „Moteris“, in: *Misijos*, Nr. 10, 1935-10, p. 229.

⁹² Z. Snaigis, „Moterystės reikalai Indijoje“, in: *Misijos*, Nr. 4, 1933-04, p. 82–83.

⁹³ *Ibid.*, p. 82.

⁹⁴ *Ibid.*, p. 82.

⁹⁵ V. K-unis, „Indijos moteris“, in: *Misijos*, Nr. 3, 1934-03, p. 55.

⁹⁶ *Ibid.*, p. 55.

⁹⁷ *Ibid.*, p. 55.

⁹⁸ A. Sabaliauskas, „Moteris“, in: *Misijos*, Nr. 10, 1935-10, p. 229.

⁹⁹ *Sati* arba *suttee* yra hinduizmo religijos ritualas, kai našle likusi moteris turi gyva susideginti su velionio vyro kūnu. Ši praktika, labiausiai išplitusi Indijoje XIII–XVI a., yra laikoma daugiausia kilmingųjų kastų tradicija. Indijai tapus Britų imperijos kolonija ilgą laiką ši praktika naujosios valdžios buvo toleruojama. Visgi 1829 m. buvo išleistas įstatymas, kuriuo buvo uždrausta vykdyti šią religinę praktiką. Nepaisant įstatymų sati atveju vis dar pasitaikydavo ir XX a. pirmoje pusėje. Prie šios problemos sprendimo ir moterų gelbėjimo smarkiai prisidėjo ir europiečiai misionieriai. Daugiau: M. Shamsuddin, 2020, p. 44–63.

¹⁰⁰ V. K-unis, „Indijos moteris“, in: *Misijos*, Nr. 3, 1934-03, p. 55.

priklausomumas ir lojalumas vyriškajam pasauliui. Vyras moteriai turi atstoti dievą – tokią formulę apie moteris Indijoje konstruoja „Misijų“ leidinio redaktoriai, pasitelkdami mintis iš Luciano Magrini knygos „Brahmos ir Gandhi Indijoje“¹⁰¹.

Lietuviai kritiškai vaizduodavo ir vedybinį indų gyvenimą. Yra aptariamas vyro tironiškumas ir besaikis įsakinėjimas žmonai – namų ruošos darbų atlikimas, griežta išvaizdos kontrolė. Straipsniuose aptariama ir liūdna kasdienybė – sutuoktinių valgymas atskirai, nesikalbėjimas vaikstant mieste, buvimas atskiruose kambariuose, į namus užsukus svečių¹⁰². Apie moterų galimybę įgyti nors menkiausią išsilavinimą yra rašoma kaip apie fantastinį įvykį, nes jų paskirtis yra auginti vaikus. Didžiausia problema šeimyniniuose santykiuose yra neegzistuojanti vertybių sistema¹⁰³. Meilės jausmas, ištekėjus ne savo noru ir dar ankstyvame amžiuje, neegzistuoja, o pagarba vienas kitam indų šeimoje neturėjo istorinio pamato. Lietuvių spaudoje rašoma, kad hinduizme moteris yra blogio įsikūnijimas, kuriai pagarbą vyras turėtų jausti tik dėl vaikų auginimo¹⁰⁴. Rašantieji išskiria krikščionybės teikiamą pagalbą moterims Indijoje: moterų indžių, priėmusių krikščionybę, būrimasis į draugijas, diskusijos apie savo teisių padėtį patriarchalinėje sistemoje, apie ankstyvų santuokų uždraudimą¹⁰⁵. Taip neišvengiamai dar sykį krinta į akis įtikėjimas, jog nuo hinduizmo socialinių problemų gali išgelbėti tik krikščionybė.

Lietuviškuose misijų leidiniuose kuriamame naratyve galime įžvelgti keletą XIX–XX a. būdingų vakarietiško mąstymo tradicijų, paremtų orientalistiniu pasakojimu. Visas Orientas, įskaitant Indiją, buvo vaizduojamas kaip moteriškojo prado pasaulis, kuris turi iš senovės kultūrų kylančias savybes, tokias kaip erotiškumas, pavojingumas, paklusnumas¹⁰⁶. Taigi vakariečiai ieškodavo Rytuose moterų pavyzdžių, kurie atitiktų Orientui primestas savybes ir kuriamą tikrovę. Dėl šios priežasties moterys dažnai vaizduojamos kaip gyvenančios paslapčių, misticismo, sunkių religinių tradicijų apipintą gyvenimą. Visuminis moterų paveikslas Indijoje būdavo perteikiamas kraštutinumais, kurių, nors ir būdavo, tačiau jie neatspindėdavo visos realybės. Panašiai teigia ir K. Halvorsen. Jos manymu, vaizdinys tapo iškreiptas dėl vakariečių pasirinkimo domėtis tik religingiausių indų, tai yra brahmanų, šeimyniniais santykiais¹⁰⁷. Jų gyvenime pasitaikydavo daugiausia moterų išnaudojimo, ankstyvų vedybų, našlių susideginimo praktikų, tai ir aprašė lietuvių autoriai. Taip didelei daliai visuomenės (kšatrijai, šudros, parijai) buvo primesta neegzistuojanti realybė, nes dėl kastinės sistemos taisyklių ši dalis nei naudojosi, nei galėjo naudotis vedantiška gyvenimo aiškinimo formule¹⁰⁸. Ankstyvų vedybų organizavimas nebuvo vykdomas dėl finansinių sunkumų, o nepažįstant religinių praktikų našlių susideginimas taip pat buvo retas įvykis. Noras suprasti Indijos visumą remiantis vien

¹⁰¹ „Stabmeldystės pančiuose“, in: *Misijos*, Nr. 6, 1934-06, p. 125.

¹⁰² V. K-unis, „Indijos moteris“, in: *Misijos*, Nr. 3, 1934-03, p. 55.

¹⁰³ *Ibid.*, p. 55.

¹⁰⁴ „Stabmeldystės pančiuose“, in: *Misijos*, Nr. 6, 1934-06, p. 125.

¹⁰⁵ S. Ferrando, „Indija (Asamas): Misionierių veikimo 1935–1936 metų apyskaita“, in: *Saleziečių žinios*, Nr. 6, 1936-11, p. 151.

¹⁰⁶ E. Said, 1978, p. 207.

¹⁰⁷ K. Halvorsen, 2008, p. 17–18.

¹⁰⁸ *Ibid.*, p. 39.

rašytiniais šaltiniais, kurie apibrėžė daugiausia brahmanų kastą, padarė didžiulę įtaką ir tolesniam vakariečių aiškinimui apie indų visuomenę, įskaitant ir moterų padėtį¹⁰⁹. Nors indžių moterų vaizdiny lietuvių misijų leidiniuose būdavo nenuoseklus ir kiek iškreiptas, tai nepaneigia fakto, jog jų padėtis buvo gana sudėtinga. Kartu reikia pripažinti misionierių nuopelnus gerinant moterų gyvenimo sąlygas Indijoje. Nors ir paveikti orientalistinio mąstymo bei krikščioniškosios pasaulėžiūros, misionieriai stengdavosi išgelbėti jaunas mergaites nuo išnaudojimo šeimose – jas priglausdavo vienuolynuose, suteikdavo išsilavinimą, išmokydavo amato.

Indijos, kaip nepažabotos laukinės gamtos, vaizdiny

Pasakojimai apie laukinę ir pragaištingą gamtą kūrė dar vieną Indijos vaizdinį lietuviškuose misijų leidiniuose. Gamtos galia išreiškiama įvairiais pavidalais, pavyzdžiui, svai ginančia oro temperatūra. Saleziečių prefekto straipsnyje, parašytame po kelionės Indijoje, užsimenama, jog karštis, vasarą galintis siekti daugiau kaip 50 laipsnių, yra prieš Dievą maištaujančios gamtos mestas iššūkis misionieriui, atliekančiam savo šventą darbą¹¹⁰. Kitame straipsnyje apie vasaros karščius Indijos pietuose rašoma: „<...> bet kai vėjelis visai pranyksta ir net nakties metu nebepasirodo, prasideda tikra kankynė. <...> Ir viso to padariniai: kūnų išberia raudoni spuogeliai, vadinami „dygliais“. Žmogus pradeda tinti ir pasidaro dar jautresnis karšties saulės spinduliams.“¹¹¹ Ne visi misionieriai, atvykę iš Vakarų, sugebėdavo išverti tokį klimatą ir netrukus grįždavo į Europą, kaip kad po dvejų metų tarnystės Madrase į Italiją dėl sveikatos problemų turėjo grįžti lietuviai kun. Antanas Sabaliauskas¹¹². Alinantis karštis tekstuose pristatomas kaip iššūkis misionieriui, parodantis, koks varginantis yra jo darbas ir kokia pavojinga ir Dievui nepasiduodanti yra Indija. Iš kitos pusės, žiaurus klimatas tarsi simbolizuoja modernybės nepaliesto krašto pirmą pradę būseną. Erdvė, kuri nepasiduoda žmogaus įtakai, nėra jo suvaldyta, tampa priešprieša Vakarams, kur laukinę gamtą kontroliuoja civilizuota kultūra.

Kuriant gamtinį Indijos paveikslą svarbų vaidmenį vaidino džiunglės. Nors salezietis vyskupas Stephenas Ferrando viename savo laiškų atogrąžų miškus apibūdino kaip sukeliančius žmonėms džiaugsmą, audžiančius įvairias svajones ir fantazijas, visgi didesnė dauguma tekstų lietuvių spaudoje bylojo apie girių rūstybę, kurios tiek misionieriai, tiek vietiniai privengdavo¹¹³. Kun. A. Sabaliauskas išspausdintuose laiškuose užsimena apie visiškai kelionėms nepritaikytus džiunglių takus, kuriais keliaudavo dviračiu¹¹⁴. Į uolas nusimuštos alkūnės ir keliai, purvu ištepta kunigo sutana bei pelkėse pamesti batai tarsi byloja apie gamtos daromą įtaką žmogaus fizinei ir psichologinei būsenai¹¹⁵. Tikėtina,

¹⁰⁹ B. Cohn, 1980, p. 219.

¹¹⁰ „Devyni mėnesiai tolimuosiuose Rytuose“, in: *Saleziečių žinios*, Nr. 3, 1938-05, p. 62.

¹¹¹ S. Ferrando, „Asamas (Indija): Misionierių veikimo 1935–1936 metais apyskaita“, in: *Saleziečių žinios*, Nr. 6, 1936-11, p. 148.

¹¹² K. Juknevičius, 2000, p. 31.

¹¹³ S. Ferrando, „Indija (Asamas)“, in: *Saleziečių žinios*, Nr. 3, 1937-05, p. 113.

¹¹⁴ A. Sabaliauskas, „Iš Indijos“, in: *Saleziečių žinios*, Nr. 6, 1934-10, p. 229.

¹¹⁵ *Ibid.*, p. 230.

kad beviltiškumo akimirų patyrimas versdavo suabejoti savo gyvenimo sprendimais ir kvestionuoti savo tikėjimo stiprumą.

Ne mažiau svarbus buvo ir gyvūnijos vaizdavimas lietuviškoje misijų spaudoje. Skirta dėmesio pavojingiems žvėrimis ir jų konfrontacijai su misionieriais. Laukiniai gyvūnai taip pat vaizduojami kaip stabdantys šventą misionierių darbą. Štai viename Asamo regiono kaimelyje dėl vis pasirodančio tigro, kuris, anot straipsnio autoriaus, „trumpu laiku prarijo 64 žmones“, buvo atidėtas bendras visų krikščionių susirinkimas¹¹⁶. Dalis misionierių savo tekstais stengdavosi sukurti bauginančią atmosferą, kad skaitytojas jaustų žvėries žiaurumą, kurio negali patirti būdamas saugesnėje Lietuvoje. Aprašomi siužetai apie naktinius žygius pro plačiai apšodintus cukranendrių ir kukurūzų laukus, kur nuo tykančio tigro ar panteros galėdavo apsaugoti tik pats Dievas¹¹⁷. Šalia didžiųjų kačių dažnai pasitaikydavo aprašymų, susijusių su gyvatėmis. 1939 m. viename iš „Misijų“ numerių slapyvardžiu Silvanus pasivadinęs autorius simboliškai aprašo savo baltų naminių karvelių gelbėjimą nuo akiniuosios kobros, kurią pats paskui ir nudobė¹¹⁸. Autorius, pateikdamas tokį gamtinį siužetą, tarsi nori parodyti vietinių tradicijų keliamą pavojų krikščionybei. A. Grazevičiaus verstame tekste taip pat aprašyta nuožmi misionieriaus kova su gyvate: „Mano tarnas tuojau prispaudė ją ilga lazda prie sienos. Deja, taip, kad ji galėjo dar smarkiai raitytis ir atkišusi galvą siekė įkirsti, bet laimei nepasiekė. Tuoj su bambuko lazda mes ją pribaiğėme.“¹¹⁹ Nors laukinė gamta atrodydavo pavojinga, visgi baltojo žmogaus nepasidavimas, net ir akistatoje su mirtimi, būdavo svarbiausias akcentas. Čia galime kelti dvi hipotezes – apie norą parodyti vakariečių pasiryžimą įgyvendinti savo šventą misiją ir jėgą sutramdyti ar įveikti laukinę Oriento gamtą.

Iš kitos pusės, Indijos gyvūnija misijų leidiniuose pasitelkiama atliepti šio krašto iracionalumą bei mistiškumą. Dažnai stebimasi, kodėl indai taip sudievina ir garbina gyvūnus¹²⁰. Straipsnyje, išspausdintame 1938 m. „Saleziečių žiniuose“, piktinamasi kontrastu, matomu gatvėse: „<...> iš 380 milijonų indų daugiau kaip septynioms dešimtims tūkstančių trūksta paprasto kasdienio maisto – ryžių lėkštės, o „šventosios karvės“, kurios laisvai slinkinėja visų gerbiamos Indijos miestų gatvėmis, gražios, riebios, vos paneša paliaukius.“¹²¹ Neįvertinant hinduizme šimtmečius išsilaičiusios karvių šventumo tradicijos, katalikų dvasininkui sunku susilaikyti nepergalvojus esamų socialinių problemų, kurias galėtų išspręsti tam tikri pokyčiai visuomenės mąstyme. Tekstų autoriai taip pat stebisi indų vengimu sutrėkšti vabalėlį ar musę, bėgimu iš namų dėl ten įslinkusios gyvatės užuot bandžius ją iš ten išvyti¹²². To priežastimi rašantieji įvardija iracionalią baimę užsitraukti dievų ar dvasių kerštą¹²³. Pasitaikydavo pasakojimų, kai dvasininkams nepavykdavo logiškai paaiškinti tam tikrų interakcijų su gyvūnais. Štai Asamo vyskupas

¹¹⁶ S. Ferrando, „Indija (Asamas): tigrų ir dramblių žemė“, in: *Saleziečių žinios*, Nr. 3, 1939-05, p. 83.

¹¹⁷ „Tigras – Maharadžas“, in: *Misijos*, Nr. 5, 1940-05, p. 97.

¹¹⁸ Silvanus, „Indijos misionieriaus nuotykių“, in: *Misijos*, Nr. 11, 1939-11, p. 226–227.

¹¹⁹ Vertė A. Grazevičius, „Pas bhilus Indijos džiunglėse“, in: *Misijos*, Nr. 11, 1936-11, p. 247.

¹²⁰ A. Sabaliauskas, „Iš Indijos“, in: *Saleziečių žinios*, Nr. 6, 1934-10, p. 230.

¹²¹ „Devyni mėnesiai tolimuosiuose Rytuose“, in: *Saleziečių žinios*, Nr. 3, 1938-05, p. 59.

¹²² „Ten būtų gera vegetarams“, in: *Saleziečių žinios*, Nr. 1, 1938-01, p. 22.

¹²³ *Ibid.*, p. 22.

S. Ferrando viename laiške užsimena, kaip jam keliaujant ant dramblio ir netyčia ant žemės numetus nosinaitę šis su straubliu pakėlęs ją ir padavęs Dievo tarnui¹²⁴. Panašų nuotykį, kai dėl ant žemės nukritusio brevijoriaus dramblys nejudėjo iš vietos, savo knygoje aprašė kun. A. Sabaliauskas¹²⁵. Tikėtina, kad net europiečiai katalikai, gyvendami daugybę metų Indijoje, negalėjo visiškai atsiriboti nuo orientalistinio magiškosios Indijos naratyvo. Indijos gyvūnijos vaizdiniai demonstruoja XX a. pradžios kultūrinius-civilizacinius žmogaus ir gamtos ryšio skirtumus. Indo prietaringumas, gamtos ir mistikos ryšio įprasminimas ar dvasiniai saitai su fauna europiečiams, pripratusiems būti svarbiausia ekosistemos grandimi ir žinant, jog racionalus protas yra įrankis prijaukinti ar dominuoti, nėra suprantamas. Dėl šios priežasties pasitaikė misionierių tekstų, kuriuose neatsikratoma europocentrizmo ir imperializmo etikečių ir aprašomas mėgavimasis egzotinių gyvūnų medžioklėmis, sienų pasipuošimas krokodilų, leopardų ar buivolų trofėjais¹²⁶. 1933 m. „Saleziečių žiniose“ išverstame misionieriaus Pietro Robaldo laiške pateikiama visa informacija, kaip saugiai ir nesunkiai sugauti dramblių¹²⁷. Straipsniuose apie medžioklę bene visur dominuoja europietis – jo išstvermingumas, racionalumas leidžia pažaboti laukinę Indijos gamtą. Šalia vakariečio stovintys pagalbininkai indai vaizduojami kaip sutrikę ir kartu susižavėję baltojo gebėjimais įveikti džiunglių dievus, kurie jų buvo garbinami¹²⁸.

Gamtinį Indijos vaizdavimą papildė ir vandens telkinių, ypač upių, aprašymai. Daugiausia dėmesio yra skiriama Gangos ir Bramaputros upėms. Be jų geografinės, susisiekimo ir gyvybės palaikymo reikšmių, šie vandens telkiniai yra pristatomi ir kaip dvasiškai susaistyti su vietinių kasdienybe. 1934 m. „Misijoje“ išverstame J. B. Michotte straipsnyje „Hinduistai ir vandenį garbina“ yra pristatomas pasišventimas melstis lietuvių upių išsiliejimui, nes tai yra svarbu dėl geriamojo vandens pagausėjimo ir žemės drėkinimo¹²⁹. Nors bandoma parodyti visapusę upių naudą, visgi daugiausia autorius akcentuoja nesuprantamus dalykus, kaip antai lavonų metimas į upę, karvių ir žmonių maudymasis toje pačioje vietoje, taip nuplaunant visas nuodėmes¹³⁰. Pasaulį matant pro vakarietiškus akinius, tokios praktikos neatitinka stebinčiųjų tikrovės suvokimo ir sukelia kultūrinio šoko potyrį. Gamta dar sykį yra vaizduojama kaip valdanti ir kontroliuojanti žmogų, kuris ją garbina ir yra įtikėjęs jos visagalybe.

Išvados

Indijos percepcija Vakaruose XX a. pirmoje pusėje keldavo jausmą, kad racionaliai mąstantis žmogus šios kultūrinės-civilizacinės visumos tarsi nėra pajėgus suprasti. Rytų kraštas vaizduojamas kaip beribis objektas, iracionalus ir mistiškas organizmas, kuris

¹²⁴ St. Ferrando, „Indija (Asamas)“, in: *Saleziečių žinios*, Nr. 3, 1937-05, p. 60.

¹²⁵ A. Sabaliauskas, 1939, p. 71.

¹²⁶ K. Gražūnas, „Krokodilų medžioklėje“, in: *Misijos*, Nr. 1, 1939-01, p. 15–16.

¹²⁷ P. Robaldo, „Dramblių medžioklė su... adatomis“, in: *Saleziečių žinios*, Nr. 1, 1933-01, p. 18–19.

¹²⁸ K. Gražūnas, „Krokodilų medžioklėje“, in: *Misijos*, Nr. 1, 1939-01, p. 15–16.

¹²⁹ J. B. Michotte, „Hinduistai ir vandenį garbina“, in: *Misijos*, Nr. 1, 1934-01, p. 13.

¹³⁰ *Ibid.*, p. 14.

gali džiugiai nustebinti ir kartu sukelti pasišlykštėjimą. Šio tyrimo atveju prie nuostabos prisidėjo ir rašančiojo konservatyvi katalikiškoji pasaulėžiūra. Visa indiškoji aplinka buvo lyginama su Europa, o tai sukurdavo savo ir svetimo konfrontaciją. Nepaisant jau minėto sudėtingo Indijos įvairialypiškumo, rašantieji stengdavosi viską racionalizuoti, struktūruoti taip, kad būtų suprantama skaitytojui. Dėl šios priežasties lietuvių spaudoje išryškėjo keletas Indijos vaizdinį perteikiančių aspektų – dvasingumas, socialinės visuomenės problemos ir laukinė gamta. Nagrinėjant lietuvių spaudą buvo atskleista, kad indų dvasingumas, paremtas prietaringumu ir misticismu, daugiausia buvo vaizduojamas pasitelkiant magija tikinčių vietinių ir fakyrų praktikų aprašymus. Kritiškas šių veiklų vertinimas, susijęs su Rytų ir Vakarų civilizacine priešprieša, sukeldavo kultūrinio sukrėtimo efektą ir formavo požiūrį į Indiją kaip į barbarišką kraštą, kuris užsiimdavo iracionaliomis religinėmis praktikomis. Iš kitos pusės, stipraus Indijos dvasingumo vaizdinį papildydavo palankūs aprašymai apie greitą pasikrikštijusių indų katalikybės tradicijų priėmimą ir vykdymą, o tai atskleidžia vietinių galimybes būti religingesniems už vakariečius. Misijų spaudos analizė parodė, kad lietuvių vadovavimasis vakarietiškomis laisvių ir teisių idėjomis bei tradicionalistinių Rytų ir modernios Europos lyginimas sukūrė Indijos, kaip socialinių problemų kupino krašto, vaizdinį. Ryškiausi spaudoje aprašomi siužetai buvo kastų sistema, neliečiamųjų teisių nebuvimas ir moterų padėties dramatiškumas. Remiantis misijų spauda, lietuviai kaip socialinių problemų priežastis įvardijo pačių indų neturėjimą valios keistis, pažeistą psichologinę būseną, o tai sutvarkyti galėtų visuotinis vakarietiškos kultūros ir krikščionių tikėjimo priėmimas. Tyrime analizuotas neliečiamųjų vaizdinys pasižymėjo siaubingos išvaizdos aprašymais, tačiau didžiausiomis galimybėmis būti išganytiems. Buvo atskleista, kad neliečiamųjų vaizdiniai taip pat buvo skirti parodyti misionierių vertybes ir tikslus. Atlikus tyrimą paaiškėjo, kad moterų padėčiai Indijoje nusakyti svarbiausi buvo ankstyvos santuokos, vyro žiaurumo susituokus ir našlės kasdienybės sunkumų faktai. Indžių moterų vaizdavimui turėjo įtakos istoriškai susiklostęs Indijos visuomenės vertinimas remiantis brahmanų kastos gyvenimu, o tai kūrė netikslų visuminį krašto paveikslą. Tyrime buvo atskleista, jog svarbiausi Indijos gamtos vaizdinį sudarantys elementai misijų spaudoje yra neįprastas klimatas, nežengiamos džiunglės ir laukiniai gyvūnai. Aprašymai sudaro įspūdį, kad Indijos laukinė gamta bando priešintis krikščionių Dievo valiai ir yra visiška priešprieša Vakarams, kur viską kontroliuoja civilizuota kultūra. Misijų spaudos analizė parodė, jog Indijos klimatas ir džiunglės vaizduojami kaip pavojinga ir žiauri erdvė, priverčianti patirti fizinius ir psichologinius išbandymus, kvestionuoti savo sprendimus ir tikėjimo tvirtumą. Tyrime atskleista, kad dažnus laukinių žvėrių vaizdinius spaudoje formavo misionierių noras parodyti pasiryžimą įgyvendinti savo šventą misiją ir Vakarų jėgą sutramdyti Oriento gamtą. Išgrynintas gyvūnijos vaizdinys taip pat atliepė indų baimę ir pagarbą gamtai, o tai dar sykį pagrindė priešingą lietuvio suvokimą, jog žmogus turi valdyti aplinką, kuri jį supa.

Bibliografija

- Beinorius A., 2006 – Audrius Beinorius, *Imagining Otherness: Postcolonial Perspective to Indian Religious Culture*, Vilnius, 2006.
- Beinorius A., 2005 – Audrius Beinorius, „Buddhism in the Early European Imagination: A Historical Perspective“, in: *Acta Orientalia Vilnensia*, Vol. 6, No. 2, p. 7–22.
- Bellenoit J. H., 2007 – Hayden J. Bellenoit, „Missionary Education, Religion and Knowledge in India, c. 1880–1915“, in: *Modern Asian Studies*, Vol. 41, No. 2, p. 369–394.
- Carey M. H., 2011 – Hilary M. Carey, *God's Empire: Religion and Colonialism in the British World, c.1801–1908*, Cambridge, 2011.
- Cohn B., 1980 – Bernard Cohn, „History and Anthropology: The State of Play“, in: *Comparative Studies in Society and History*, Vol. 22, No. 2, p. 198–221.
- Comaroff J., Comaroff J., 1986 – John Comaroff, Jean Comaroff, „Christianity and Colonialism in South Africa“, in: *American Ethnologist*, No. 13, p. 1–22.
- Daughton J. P., 2008 – J. P. Daughton, *An Empire Divided: Religion, Republicanism, and the Making of French Colonialism, 1880–1914*, Oxford, 2008.
- Farquhar N. J., 1913 – John Nicol Farquhar, *The Crown of Hinduism*, Oxford, 1913.
- Gelders R., 2011 – Raf Gelders, „Colonialism and the Study of Indian Traditions“, in: *History of Religions*, Vol. 51, No. 2, p. 101–128.
- Halvorsen K., 2008 – Karen Halvorsen, *The Vassareddy Succession Dispute: Female Agency Under the Company Raj. An Exploration of South Indian Womanhood*, Oslo, 2008.
- Hopkins E., 1896 – Edward Hopkins, *The Religions of India*, London, 1896.
- Inden R., 1986 – Ronald Inden, „Orientalist Constructions of India“, in: *Modern Asian Studies*, Nr. 20, p. 401–446.
- Jaskūnas V., 2005 – Valdas Jaskūnas, *Vizualiosios tapatybės. Indijos meno recepcija Vakaruose*, Vilnius, 2005.
- Jouhki J., 2006 – Jukka Jouhki, „Orientalism and India“, in: *J@rgonia*, Nr. 8, p. 1–20.
- Juknevičius K., 2000 – Krizantas Juknevičius, *Lietuvių saleziečių istorija*, Kaunas, 2000.
- King R., 1999 – Richard King, *Orientalism and Religion: Post-Colonial Theory, India and „The Mystic East“*, Oxfordshire, 1999.
- Lassen C., 1827 – Christian Lassen, *Commentatio geographica atque historica de Pentapotamia Indica*, Bonn, 1827.
- Legrain M., 2013 – Michel Legrain, *Un missionnaire français au coeur de la décolonisation*, Paris, 2013.
- Lorinser F., 1896 – Franz Lorinser, *Die Bhagavadgita Übers. und erläutert von F. Lorinser*, Breslau, 1896.
- Merkienė I. R., 2008 – Irena Regina Merkienė, „Lietuvos saleziečiai: sociokultūrinė veikla ir tautiškumas“, in: *Etninė kultūra*, Nr. 7, p. 47–67.
- Mickevičienė D., 2008 – Diana Mickevičienė, „Passage to India: Oscillating between love and hate. The emotional reception of India as the subject of Indian studies“, in: *Acta Orientalia Vilnensia*, Vol. 9, No. 2, p. 133–144.
- Mickevičienė D., 2000 – Diana Mickevičienė, „Indoeuropiečių protėvynės idėjų sklaida“, in: *Acta Orientalia Vilnensia*, 2000, No. 1, p. 117–129.
- Mong A., 2019 – Ambrose Mong, „Catholic Missions in China: Failure to form Native Clergy“, in: *International Journal for the Study of the Christian Church*, 2019, No. 1, p. 30–43.
- Poška A., 1939 – Antanas Poška, *Nuo Baltijos iki Bengalijos*, 2 t., Kaunas, 1939.
- Ratnikaitė I., 2015 – Inesė Ratnikaitė, „Saleziečių charizmos įkultūrinimas ir pasišventimo apleistajam jaunimui ugdymo gairės „Saleziečių žiniuose“, in: *Inter-studia Humanitatis*, Nr. 18, p. 37–56.
- Dunch R., 2002 – Ryan Dunch, „Beyond Cultural Imperialism: Cultural Theory, Christian Missions, and Global Modernity“, in: *History and Theory*, Vol. 41, No. 3, p. 301–325.
- Robert L. D., 2009 – Dana L. Robert, *Christian Mission: How Christianity Became a World Religion*, Blackwell, 2009.

- Sabaliauskas A., 1939 – Antanas Sabaliauskas, *Tūkstančio paslapčių šalyje*, Kaunas, 1939.
- Said E., 1978 – Edward Said, *Orientalism*, New York, 1978.
- Shamsuddin M., 2020 – Mohammed Shamsuddin, „A Brief Historical Background of Sati Tradition in India“, in: *Din ve Felsefe Araştırmaları*, Nr. 3, p. 44–63.
- Šalčius M., 1935 – Matas Šalčius, *Svečiuose pas 40 tautų*, Kaunas, 1935.
- Tamošaitis R., 1998 – Regimantas Tamošaitis, *Kelionė į laiko pradžių: indų idealizmas, Vydūnas, Krėvė*, 1998.
- Urbaitis P., 1974 – Petras Urbaitis, *Kinija-Azijos milžinas: tarp keturių okeanų visi mes broliai*, Roma-Lietuvių saleziečių leidinys, 1974.
- Uždavinys A., 2005 – Algis Uždavinys, „Sufism in the Light of Orientalism“, in: *Acta Orientalia Vilnensia*, Vol. 6, No. 2, p. 114–125.
- Veer der van P., 1995 – Peter van der Veer, *Conversion to Modernities*, Routledge, 1995.